

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНУ «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КОМУНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДУ «ІНСТИТУТ ЕВОЛЮЦІЙНОЇ ЕКОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КРЕМЕНЕЦЬКИЙ БОТАНІЧНИЙ САД
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧІНИ
ІНСТИТУТ ЕКОЛОГІЇ КАРПАТ НАН УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ІМ. О.М. БЕКЕТОВА
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І.Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО МОЗ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(10-11 червня 2021 року, Тернопіль)

м. Тернопіль

УДК 378:373.091.12.011.3-051
ББК 74.48
К-65

Редакційна колегія:

В. М. Черняк, доктор біологічних наук, професор, (відповідальний редактор)
О. М. Петровський, кандидат істор.н., доцент, (голова орг комітету)
І. М. Вітенко, кандидат геогр.наук, доцент
А. В. Вихрущ, доктор педагогічних наук, професор
Л. Т. Котляренко, доктор біологічних наук, професор, академік АНВО
Т. М. Димань, доктор сільськогосподарських наук, професор
Н. О. Олексійченко, доктор сільськогосподарських наук, професор
М. О. Сокол, доктор педагогічних наук, професор
А. І. Терещук, доктор педагогічних наук, професор
В. В. Грубінко, доктор біологічних наук, професор
О. І. Янкович, доктор педагогічних наук, професор
Л. Я. Федонюк, доктор медичних наук, професор
А. М. Ліснічук, кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник
Г. П. Проців, вчитель-методист

Затверджено до друку

Науково-методичною радою Тернопільського обласного комунального інституту
післядипломної педагогічної освіти (протокол № 2 від 29 квітня 2021 р.)

Макет та комп'ютерна верстка: О.Р. Олексюк, Г.І. Смерека.

Концептуалізація професійних компетентностей вчителя в умовах інноваційного освітнього простору сучасної школи: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., (Тернопіль, 10-11 червня, 2021) [ред.кол. : В.Черняк (відп.ред.) та ін.] ; Тернопільський ОКІШПО. – Тернопіль: Вид. центр ТОКІШПО, 2021 – 274 с.

ISBN 978-617-636-8

У збірнику опублікованні матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Концептуалізація професійних компетентностей вчителя в умовах інноваційного освітнього простору сучасної школи» теми яких розкривають актуальні проблеми розвитку компетентності педагога. Визначено нові підходи до організації способу життя в сучасних умовах, приділено значну увагу подіям і постатям в контексті впровадження інновацій в закладах освіти.

Тези надруковані з максимальним збереженням авторської редакції

© Автори тез і статей

та самосприйняття себе та інших – позитивно, а також піднесеного настрою, життєвого тону, психоемоційного стану, психологічного здоров'я, вольової активності, жвавості, енергійності, завзятості тощо.

Узагальнюючи висловлювання вчителів (понад вісімсот учасників) Тернопільської області щодо забезпечення психологічних, сприятливих умов на уроці, засвідчує про високий рівень активності, працездатності, творчості та нестандартності у вирішенні складних, шкільних питань разом з учнями.

Вищезазначені дослідники визначають певні умови психологічного комфорту для школярів, а також очікування від учителя:

- дозування дорослими фізичного та психічного навантаження, облік вікових та індивідуальних особливостей;
- задоволення потреб, бажань, прагнень дитини у відпочинку; наявність у дитини вільної години (психологічне розвантаження);
- гнучкий режим дня;
- надання права дитині відмовитися від відповіді або діяльності, дискомфортних для неї;
- стимулювання бажання виявляти творчість, ініціативу, раціоналізацію на уроці;
- формування почуттів власної гідності;
- забезпечення дитині спокійного, доброзичливого оточення однокласників, друзів;
- відмова від підвищеного тону, надмірного галасу, голосних слів, різких жестів, авторитарних дій;
- мистецтво вчителів, батьків розуміти, вислуховувати та допомагати дітям у різних ситуаціях;
- розвиток у дорослих почуття гумору, вміння посміятися над собою;
- енергійність, жвавість, завзятість у різних соціальних взаємодіях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воронова Н. Мотивація як фактор успіху навчальної діяльності молодших школярів. Початкова школа. 2007. № 3. С. 5-6.
2. Занюк С. С. Психологія мотивації: навчальний посібник. Київ: «Либідь», 2002. 304 с.
3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. СПб: Питер, 2006. 512 с.
4. Назаренко Л. М. Мотиваційні аспекти організації роботи з кадровим резервом у галузі освіти. Управління післядипломною освітою: реалії, тенденції, перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (19-20 вересня 2013 року, м. Херсон): у 2-х частинах / за заг. ред. А. М. Зубка, І. Я. Жорової, Л. М. Назаренко. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. Ч. 1. С. 175-180.
5. Назаренко Л. М. Мотивація професійної мобільності як умова формування конкурентноздатності вчителя. Актуальні проблеми психології / гол. ред. С. Д. Максименко. Київ. : Видавництво А.С.К., 2009. 1.1. Організаційна психологія. Економічна психологія. Ч. 23 / за ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. С. 95-100.
6. Нова українська школа в умовах викликів сучасності: збірник тез доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 квітня 2019 року / за заг. ред. Л.В.Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2019. 248с.
7. Усе про мотивацію / уклад. А. Г. Дербеньова. Харків: Видавництво «Основа», 2012. 207 с.

*Загороднюк Н. В., к.біол.н., доцент кафедри ботаніки,
Херсонський державний університет*

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ УЧНІВ ЧЕРЕЗ ЕКСПЕРИМЕНТ З ФІЗІОЛОГІЇ РОСЛИН

Анотація: в якості способу розвитку дослідницьких компетенцій учнів пропонується матеріал до дослідницького практикуму з біології, конкретно дослідження процесу росту осьових органів рослин.

Ключові слова: дослідницькі компетенції, фітофізіологічний експеримент

Метою базової загальної середньої освіти задекларовано «формування світоглядних орієнтирів [в учнів], дослідницьких навичок..., здатності до розвитку і самонавчання в умовах глобальних змін і викликів» [2, 6, 10]. З точки зору діяльнісного аспекту, науково-дослідна робота – це пошукова діяльність творчого характеру, в результаті якої суб'єктивне сприйняття та пізнання дійсності набуває об'єктивності [1, 9]. Активне впровадження в навчально-виховний процес дослідницької діяльності дає значні можливості для творчого розвитку учнів різних вікових груп. Учні пробують діяти, як науковець, навчаються думати, як науковець, і поступово набувають досвіду критичного сприйняття дійсності. Дослідницька діяльність – невід'ємна складова освітнього процесу в національних закладах загальної середньої освіти, і в першу чергу – дисциплін природничо-математичного блоку, таких як «Біологія» [3, 10].

Формування у школярів дослідницько-пошукового блоку компетенцій неможливе без розвиненої відповідної компетентності вчителя біології, без наявності у нього глибоких системних знань з біології, ґрунтовних дослідницьких та методичних навичок. Здатність вчителя-біолога до власної науково-дослідної діяльності реалізується через низку фахових компетенцій підготовки фахівців за освітніми програмами «Середня освіта (біологія та здоров'я людини)», зокрема таких як «здатність здійснювати безпечні біологічні дослідження в лабораторних і природних умовах, інтерпретувати результати дослідження» [8]. Компетентність формується протягом всього періоду навчання в ЗВО, шляхом поступового включення здобувача до навчально-творчої, навчально-дослідницької та, нарешті, пошуково-дослідницької діяльності [7]. Однією з дисциплін, практична складова яких планується за принципом наукового дослідження, є курс «Фізіологія рослин» [4]. Виконання здобувачами вищої освіти лабораторних робіт даного курсу сприяє формуванню у них здатності до поетапної організації власної дослідницької діяльності, а також вміння організовувати роботу робочої групи. Отримані вміння та навички успішно використовуються майбутніми вчителями у фаховій діяльності як під час уроків, так і в позаурочній діяльності. Способом інтеграції уроків та позаурочної (позакласної) роботи, що має науково-дослідне спрямування, є дослідницький практикум. Практикум передбачає позаурочне виконання експерименту учнем, з підсумковим звітом про результати під час уроку [5]. В процесі виконання біологічного експерименту з практикуму учні навчаються планувати дослід, спираючись на раніше набуті теоретичні знання та прогнозований результат; оволодівають методикою постановки окремих біологічних дослідів; навчаються самостійно підводити підсумки та оформлювати їх відповідним чином [5, 6].

Теми завдань шкільного дослідницького практикуму спрямовані на формування у школярів понять про життєдіяльність рослин та про окремі фізіологічних процесів в організмі людини [6]. Ця форма дослідної і практичної діяльності учня і, крім отримання нових знань, спрямована на формування здатності до проведення всіх етапів дослідів, вміння працювати з обладнанням та приладами.

В якості прикладу експерименту, який запланований в змісті теми «Рослини» (Біологія, 6 клас) як частина дослідницького практикуму, і навички проведення яких студенти здобувають на заняттях з фізіології рослин, є експеримент за темою «Дослідження процесу росту вегетативних органів» [6]. В структурі навчальної дисципліни «Фізіологія рослин» відповідні інформаційні та практичні компетенції набуваються майбутнім вчителем при вивченні модуля «Ріст і розвиток рослин» та в процесі виконання передбачених темою лабораторних робіт [4].

Хід дослідження. При адаптації даної роботи до критеріїв шкільного дослідницького практикуму завдання рекомендовано виконувати двом учням. Динаміка зміни ростових процесів у багаторічних пагонів досліджується на гілках дерев шляхом порівняння довжини окремих міжвузлів річного пагону. Дослід проводиться під час екскурсії до найближчого

скверу або парку. Найкращими об'єктами для даної роботи є дерева липи серцелистої (*Tilia cordata*), клену чорного (*Acer nigrum*), кущі бузку гібридного (*Syringa hybrida*). На дереві або кущі вибирають непошкоджену пряму гілку і розглядають з метою знайти на поверхні здерев'янілої кори брунькове кільце (виглядає як потовщений кільцевий «рубець» на корі). Ділянка від першого брунькового кільця до верхівки пагона – це річний пагін, вегетативна структура, яка виросла протягом минулого вегетаційного сезону.

Далі за допомогою рулетки чи лінійки вимірюють відстань між окремими вузлами на річному пагоні, тобто довжину міжвузля. Вимірюють всі міжвузля, від брунькового кільця до верхівки. Замірювання фіксують, заповнюючи попередньо накреслену таблицю:

Піддослідна рослина _____

(вид рослини українською мовою)

Номер міжвузля	1	2	3	4	5
Довжина, в мм					

Насамкінець результати порівнюють, з'ясовуючи, рівномірно чи ні ріс цей пагін протягом року, і коли інтенсивність ростових процесів була найвищою.

Безперервність процесу росту кореня спостерігають, вкорінюючи гілки кімнатних рослин. Прозору склянку на 500 мл (можна використати скляну баночку на 0,5 л) заповнюють охолодженою кип'яченою водою. Зрізають гілочку кімнатної рослини – зебрини (*Zhebrina sp.*), рео (*Rheo sp.*), традесканції (*Tradescantia sp.*) – так, щоб на ній залишилось 8-9 вузлів з листками. 2-3 нижні листки видаляють, гілку ставлять в склянку з водою і виставляють на тепле, освітлене місце (підвіконня). Протягом наступних семи днів гілку раз на добу оглядають і фотографують. Необхідно стежити за появою та ростом додаткових коренів у вузлах гілочки. Відзначають момент прокльовування, ріст, формування окремих функціональних зон. Коли довжина коренів досягне 2-3 см, рослину виймають зі склянки, розкладають на білому папері та розглядають. Знаходять кореневий чохлак, зону ділення, зону розтяжіння (зону росту), зону всмоктування, зону галуження. За допомогою лінійки вимірюють довжину окремих зон, записують в таблицю:

Піддослідна рослина _____

(вид рослини українською мовою)

Зони кореня	Кореневий чохлак	Зона ділення	Зона росту (розтяжіння)	Зона всмоктування	Зона галуження
Довжина, в мм					

Роблять висновок про те, якою ділянкою наростає корінь, які зони на ньому утворюються, в якій послідовності та які між ними співвідношення у розмірах.

Результати дослідження оформлюються учнями у вигляді звітної презентації або постеру, включаючи крім ходу експерименту, загальне фото використаних в досліді рослин, фотографії досліджених органів та опис підсумкових результатів. Підсумковий результат повинен містити не тільки опис проходження фізіологічного процесу в окремій рослині. В експерименті необхідно передбачити проведення порівняння, що є складовою справжнього наукового досліді. Вироблення здатності проводити порівняння та робити з цього висновки – крок до формування в учня наукового мислення та наукового світогляду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бірта Г.О., Бургу Ю.Г. Методологія та організація наукових досліджень: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 142 с. : URL: <https://uk.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/uk/PDF/ck-pravo/metod-naykov-doclidzhen.pdf> (дата звернення 13.04.2020)
2. Грицай Н.Б. Методика навчання біології як самостійна галузь науково-педагогічних знань. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2013. №8 (34). С. 369-376
3. Державний стандарт базової середньої освіти / Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-rovnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення 01.09.2020)

4. Загороднюк Н.В., Мельник Р.П. Фізіологія рослин: методичні рекомендації до лабораторних занять (2ге видання, перероблене і доповнене). Херсон: ФОП Вишемірський, 2019. 100с.
5. Матяш Н. Практична частина навчальної програми з біології: проблеми її виконання. Біологія і хімія в рідній школі. 2015. № 6. С. 38-41. URL: https://lib.iitta.gov.ua/705015/1/Bio_him_6_2015_Matyash.pdf (дата звернення 10.08.2020)
6. Навчальні програми для 5-9 класів / Міністерство освіти і науки України: Офіційний веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
7. Онипко В. Організація пошуково-дослідницької діяльності майбутніх вчителів природничих дисциплін у підготовці до роботи у профільній школі. Витоки педагогічної майстерності. 2013. Випуск 11. С. 246-250.
8. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (біологія та здоров'я людини)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (біологія та здоров'я людини) /розробники І.В. Головченко, А.В. Шкоропат, І.І. Карташова, О.М. Гасюк, І.І. Мойсієнко [та ін.]. Затверджено вченою радою Херсонського державного університету (протокол від 25.06.2020 р. №12). Херсон, 2020. 19 с. URL: <http://surl.li/pkda>
9. Пономарьова Г.Ф. Науково-дослідна робота студентів у ВНЗ як складова їх професійної підготовки. Наукові записки кафедри педагогіки. Випуск XXIV. Харків, 2020. С. 138-144.
10. Типові освітні програми для 2-11 класів/ Міністерство освіти і науки України: Офіційний веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/tipovi-osvitni-programi-dlya-2-11-klasiv>

Ковалишин О. П., вчитель хімії та біології, вчитель I-ї категорії,
*Шершенівський навчально-виховний комплекс
 «Загальноосвітній навчальний заклад I-II ступенів -
 дошкільний навчальний заклад» філія опорного закладу
 Більче-Золотецького навчально-виховного комплексу
 загальноосвітня школа I-III ступенів» Більче-
 Золотецької сільської ради Борщівського району*

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Анотація: У статті висвітлено особливості різних систем оцінювання навчального процесу. Досліджено вплив формувального оцінювання на мотивацію здобувача освіти. Висвітлено основні напрямки роботи педагогів щодо використання формувального оцінювання в навчальному процесі.

Ключові слова: формувальне оцінювання, інноваційний підхід, самооцінювання.

В сучасний період формування в українській державі нових суспільно-економічних відносин та орієнтації на науковоінформаційне виробництво, суспільство все більше потребує молоді, здатної відповідати викликам часу, компетентної та мобільної на сучасному ринку праці, з громадянською позицією, налаштованої на саморозвиток і навчання впродовж життя. Саме термін «розвиток» стає стрижневим поняттям сучасної педагогічної науки в обґрунтуванні педагогічного процесу, спрямованого на задоволення потреб та інтересів особистості, а також визначає сутність вимог до організації процесу навчання в різних закладах освіти. [3, с. 6]

Реформування системи освіти передбачає і певне переосмислення системи оцінювання. Сьогодні дедалі актуальнішим стає те, хто має бути головним «оцінювачем» досягнень учня. [4]

Попередня практика оцінювання відповідала тій системі освіти, яка орієнтувалася переважно на засвоєння інформації. Оцінювали головним чином знання, уміння і навички, помилково вважаючи гарну оцінку чи не головним джерелом мотивації навчання. Дарма, що це дуже заважало формуванню у свідомості учня його власних життєвих цілей

Нова філософія оцінювання унеможлиблює використання оцінки як засобу покарання чи насильства над учнем і тому є гуманістичною у своїй основі.

На сьогодні в освіті використовують різні підходи до оцінювання. Серед них є підходи, які використовували кілька десятиків років, а є й інноваційні підходи. [6, с. 34]